

Jakie regulacje dla odblokowania samorządowego prądu?

Zdzisław Czucha

ekspert Związku Miast Polskich, b. Burmistrz miasta Kościerzyna

W miastach coraz częściej dyskutuje się o potrzebie budowania samodzielności energetycznej, szczególnie po ataku Rosji na Ukrainę. Jest to ściśle powiązane z drugą ważną polityką – dążeniem do neutralności klimatycznej. Jak w praktyce połączyć te dwa cele? Jakie działania powinny podjąć władze samorządowe, aby zapewnić bezpieczeństwo energetyczne swoich gmin?

Czas kryzysu

Samodzielność energetyczna staje się dla władz wielu miast jednym z kluczowych celów. Choć jeszcze na początku ubiegłego roku bezpieczeństwo energetyczne było postrzegane jako coś stabilnego i niewymagającego nadzwyczajnego zaangażowania. Ważniejsze wydawało się wówczas inwestowanie w infrastrukturę komunalną – priorytetowo traktowano np. drogi, szkoły, przedszkola, parki. Znaczące nakłady w nowoczesne zaplecze energetyczne należały do rzadkości. Po wybuchu wojny w Ukrainie wystarczyło kilka miesięcy, aby sytuacja w tym zakresie przeistoczyła się w duży problem. Sektor energetyczny w wyniku braku dostaw surowców miał problemy z bieżącym do nich dostępem oraz trudności w finansowaniu zakupów. Dostawcy wypowiedzieli zawarte umowy, gdyż nie byli w stanie dostarczyć paliw po ustalonych cenach. Błyskawicznie rosnące ceny węgla jako podstawowego paliwa do produkcji energii ciepłej i elektrycznej, postawiły cały sektor w bardzo trudnej sytuacji. Przedsiębiorstwa dostarczające ciepło do miejskich systemów ciepłowniczych żądały przedpłat lub pomocy w finansowaniu zakupu surowców energetycznych.

Gminy zostały postawione przed trudnym zadaniem zastąpienia rynkowego zaopatrzenia w paliwa węglowe – nigdy w historii samorządu nie zdarzyło się, aby samodzielnie organizowały i prowadziły sprzedaż tego surowca. Niewątpliwie weszliśmy w okres kryzysu energetycznego.

Na szczęście – podczas sezonu grzewczego – sytuację udało się utrzymać pod kontrolą, ale to nie jest stan, który zachowa się w dłuższym okresie. Subwencjonowanie cen paliw i różnego rodzaju dopłaty utrudniają rzeczywistą ocenę sytuacji. Jednak utrzymanie systemu dopłat na dłuższą metę nie jest możliwe z wielu powodów. Z prowadzonych analiz wynika, że dalszy wzrost cen ciepła oraz prądu jest nieunikniony, co będzie miało destrukcyjny wpływ na budżety miast i trudności w terminowym regulowaniu zobowiązań przez odbiorców. Ponadto bieżące trudności i skomplikowana sytuacja na rynku paliw odwróciły uwagę od innych ważnych problemów i wyzwań stojących przed miastami.

Gminy zostały postawione przed trudnym zadaniem zastąpienia rynkowego zaopatrzenia w paliwa węglowe – nigdy w historii samorządu nie zdarzyło się, żeby gminy samodzielnie organizowały i prowadziły sprzedaż surowca. Niewątpliwie weszliśmy w okres kryzysu energetycznego.

Budowa samodzielności energetycznej to kosztowny proces, który powinien być połączony z jednoczesną realizacją celów klimatycznych. Warto jednak pamiętać, że na plan zakładający krajową transformację energetyczno-klimatyczną do 2030 r. skierowanych zostanie ok. 260 mld zł.

Przeprowadzone w ubiegłym roku badania w grupie miast-laureatów programu Rozwój Lokalny pokazały, że większość z nich dostrzega rosnące problemy i zamierza inwestować w sektor energetyczny prądu i ciepła. Przygotowywane instalacje produkcyjne powinny być projektowane z uwzględnieniem możliwości wykorzystania lokalnych zasobów energetycznych, przede wszystkim odnawialnych źródeł energii, w oparciu o długookresowe strategie sektorowe – tak krajowe, jak też europejskie.

Państwa członkowskie UE zobowiązały się do wypełnienia zobowiązań wynikających z przyjętego w grudniu 2015 roku tzw. porozumienia paryskiego. Kontynuacją tych deklaracji jest opublikowana w 2019 roku przez Komisję Europejską strategia Europejski Zielony Ład mająca na celu wypełnienie przyjętych zobowiązań, w tym osiągnięcie neutralności klimatycznej w 2050 roku. Polska poparła to dążenie. Drogą do jego realizacji jest strategia pt. Polityka Energetyczna Polski do 2040 roku (PEP2040).

Jednakże wypełnienie przyjętych zobowiązań nie jest możliwe bez aktywnego udziału miast, które gromadzą prawie 80% ludności Europy i które są też największymi konsumentami dóbr mających wpływ na poziom emisji. Tendencja wzrostowa liczby mieszkańców w aglomeracjach jest widoczna także w województwie pomorskim – w regionie gdańskim wyniosła prawie 8% (w latach 2015-2021).

W walce o klimat

Modernizacja i transformacja energetyczna miast musi być powiązana z poprawą jakości powietrza. W 2018 roku Trybunał Sprawiedliwości UE jednoznacznie zarzucił władzom polskim niespełnienie wymogów dot. jakości powietrza określonych prawem Unii Europejskiej¹.

Podejmowane są jednak próby, mające na celu poprawę tej sytuacji. Ustanawiane przez samorządy województw tzw. uchwały antysmogowe, wprowadzają swoistą rewolucję w systemie ciepłownictwa indywidualnego. Drastyczne ograniczenia w stosowaniu paliw stałych mają zachęcać do stosowania rozwiązań wykorzystujących odnawialne źródła energii. Jednak konieczność wymiany źródeł ciepła, które nie spełniają wymaganych norm to ogromne wyzwanie dla właścicieli nieruchomości. Trudno wyobrazić sobie ten proces bez finansowego wsparcia. Dlatego miasta od wielu już lat organizują dofinansowania tych inwestycji. Pomaga także program „Czyste Powietrze”, który pozwala współfinansować wymianę źródeł ciepła w jednorodnym budownictwie mieszkaniowym. Jednakże obecnie dostępne systemy wsparcia nie gwarantują terminowej realizacji uchwał antysmogowych. Pomoc finansowa, powinna zostać skierowana także do sektora małych i średnich przedsiębiorstw, który został szczególnie dotknięty kryzysem energetycznym, a dodatkowo obowiązkiem wymiany źródeł ciepła.

Wyniki badań dotyczących dobrowolnej wymiany źródła ciepła na niskoemisyjne nie napawają optymizmem. Tylko niewiele z nich zostało wymienione z własnej inicjatywy i bez wsparcia finansowego. Emisja szkodliwych substancji do powietrza i ich wpływ na zdrowie nie są decydującym argumentem. Przekonują za to bardziej rosnące ceny energii elektrycznej oraz ciepła – to one będą z pewnością motywacją do poszukiwania najkorzystniejszych rozwiązań.

¹ Zob. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 maja 2008 r. w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy.

Modernizacja i transformacja energetyczna miast powinna koniecznie być powiązana z poprawą jakości powietrza.

W obecnej, kryzysowej sytuacji, najrozsądniej byłoby tak ukierunkować system pomocy, aby łączył budowanie samodzielności i samowystarczalności energetycznej z realizacją celów UE dotyczących neutralności klimatycznej. Przykładowo poprzez użycie powszechnie już stosowanych, hybrydowych rozwiązań opartych o odnawialne źródła energii – jak np. pompy ciepła współpracujące z instalacjami fotowoltaicznymi. Pozwalają one produkować zarówno energię elektryczną, jak i ciepłą. Połączenie ich z magazynami energii mogłoby zapewnić samodzielność i samowystarczalność energetyczną. Tego typu rozwiązania są optymalne w procesach transformacji energetycznej i będą coraz powszechniej stosowane.

Postawić na to, co lokalne

Budowa nowych systemów, które zapewniłyby autonomię energetyczną miast, powinna być nierozzerwalnie połączona z realizacją celu neutralności klimatycznej. Do tego potrzebne są efektywne energetycznie miejskie systemy ciepłownicze, zasilane przy użyciu lokalnych zasobów. W PEP2040 podaje się, że do 2040 roku, potrzeby ciepłownicze wszystkich gospodarstw domowych pokrywane będą przez ciepło systemowe oraz przez zero- lub niskoemisyjne źródła indywidualne. Natomiast do roku 2030 do sieci ciepłowniczych zostanie podłączonych 1,5 mln nowych gospodarstw domowych.

Dotychczasowe miejskie systemy ciepłownicze oparte były na dostarczanych z zewnątrz surowcach energetycznych. A jednopaliwowe instalacje stosowano z uwagi na umiarkowane koszty inwestycyjne i eksploatacyjne. Paliwa węglowe oraz gazowe dostarczane do lokalnych ciepłowni były wygodnym rozwiązaniem, gdyż nie wymagały nadmiernych powierzchni magazynowych.

Jednak doświadczenia ostatniego roku pokazały, jak niestabilny może być system energetyczny oparty o dostarczane z zewnątrz nośniki energii. Alternatywą staje się wykorzystywanie lokalnych zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii (wiatru, słońca, ziemi, biomasy, biogazu), które w połączeniu z wykorzystaniem ciepła odpadowego powinny zostać użyte do zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego. Należy mieć jednak na uwadze, że zasoby energetyczne w miastach nie występują w nieograniczonej ilości.

Stąd nacisk na ograniczanie zużycia energii – jest to także jedno z najpilniejszych założeń Europejskiego Zielonego Ładu. Sektorem, który wymaga pilnej interwencji w tym aspekcie, jest także miejski transport publiczny. Dzisiaj głównym kierunkiem w modernizacji jednostek transportowych jest jego elektryfikacja. Coraz powszechniej stosuje się również paliwa wodorowe.

Doświadczenia ostatniego roku pokazały, jak niestabilny może być system energetyczny oparty o dostarczane z zewnątrz nośniki energii. Alternatywą staje się wykorzystywanie lokalnych zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii (wiatru, słońca, ziemi, biomasy, biogazu) w połączeniu z wykorzystaniem ciepła odpadowego.

O autorze

Zdzisław Czucha – doradca miast w Związku Miast Polskich. Doradca sektorowy ds. energii i transformacji energetycznej. Absolwent Wydziału Budownictwa Lądowego Politechniki Gdańskiej. Doradca Energetyczny. Burmistrz miasta Kościerzyna w latach 1994.-2007 oraz 2010-2014. Poseł na Sejm VI kadencji. Członek sejmowej Komisji ds. Unii Europejskiej.

Partnerzy

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

GDĄŃSK

Pomorski Fundusz Rozwoju
sp. z o.o. z siedzibą w Gdańsku

Spółka Samorządu
Województwa Pomorskiego

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

maritex®
ELECTRONIC COMPONENTS

group
BASE

Partnerzy numeru

GDYNIA
moje miasto

ZWIĄZEK
MIAST
POLSKICH

Białystok